

صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

معاونت سیاسی

اداره پژوهش های سیاسی

به مناسبت چهل سالگی انقلاب اسلامی

بررسی رخدادهای ایران پس از انقلاب اسلامی (۸)

سال هشتم انقلاب - ۱۳۶۵

فرآورده‌های خبری و تولیدات پژوهشی در بخش های زیر در دسترس است:

– وب سایت خبرگزاری صداوسیما (سرویس پژوهش) <http://www.iribnews.ir>

پژوهشگر: دارابی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۳	مقدمه
۴	اهم رخدادهای سال هشتم انقلاب
۵	عرصه سیاسی
۵	دستگیری اولین آمریکایی به جرم جاسوسی در ایران بعد از انقلاب
۵	انحلال سازمان مجاهدین انقلاب اسلامی
۶	ماجرای سید مهدی هاشمی
۷	ماجرای مک فارلین (سفر مشاور امنیت ملی آمریکا به ایران)
۸	عرصه اقتصادی
۸	کاهش شدید در آمد نفتی
۹	عرصه اجتماعی
۹	اولین سرشماری نفوس و مسکن بعد از انقلاب اسلامی
۹	تشکیل شورای عالی عشایر ایران
۹	قهرمانی والیبال جانبازان
۱۰	عرصه دفاع مقدس
۱۰	عملیات‌های فتح
۱۰	عملیات‌های کربلا
۱۲	مرحله سوم و چهارم جنگ شهرها
۱۲	اعزام قوای یکصد هزار نفری محمد رسول الله(ص) به جبهه های جنگ
۱۲	جمع بندی

بهمن‌امسال، انقلاب اسلامی ایران چهل ساله می‌شود. این انقلاب در چهار دهه گذشته با مسائل و حوادث گوناگونی مواجه بوده و در عین حال دستاوردهای بسیاری داشته است. برای فهم قدرت و عظمت انقلاب، شناخت زمینه‌های شکل‌گیری و ویژگی‌های منحصر به فرد آن و وقایعی که از سر گذرانده ضروری است. بر این اساس بنا داریم در چهل شماره، تاریخ ۴۰ ساله انقلاب را بررسی کنیم. این شماره به تحولات و مسائل سال هشتم انقلاب اختصاص دارد. ماجرای مک فارلین و افشای چهره مزورانه آمریکا، مهم‌ترین رخداد سال ۱۳۶۵ است. در کنار این موضوع، مدیریت ماجرای سید مهدی هاشمی و نیز مدیریت اقتصاد کشور در زمان کاهش درآمدهای نفتی از دیگر مسائل مهمی است که ایران در هشتمین سال انقلاب اسلامی شاهد بود.

■ ۱۱م رخدادهای سال هشتم انقلاب

تداوم اشتیاق دفاع از خاک
میهن

اعزام قوای ۱۰۰ هزار
نفری به جبهه‌های جنگ

اجرای عملیات‌های فتح
و کربلا

تدابیر و اقدامات مهم در اداره
امور کشور

مدیریت بودجه با
پایین‌ترین درآمد نفتی
در سال‌های بعد از
انقلاب

مدیریت بحران ناشی از
ماجرای سید مهدی
هاشمی

نخستین سرشماری
نفوس و مسکن بعد از
انقلاب

نشان دادن چهره تزویر
آمریکا

ماجرای مک فارلین

دستگیری اولین
جاسوس آمریکایی بعد از
انقلاب

■ دستگیری اولین آمریکایی به جرم جاسوسی در ایران بعد از انقلاب

«جان پاتیس»، اولین آمریکایی بود که بعد از انقلاب به اتهام جاسوسی در ایران بازداشت شد. وزارت خارجه آمریکا ۱۷ مرداد ۱۳۶۵ تایید کرد که جمهوری اسلامی یک مهندس مخابرات را به اتهام جاسوسی برای آمریکا بازداشت کرده است.^۱ این جاسوس که با پاسپورت ایتالیایی وارد ایران شده بود، در مصاحبه‌ای تلویزیونی به فعالیت‌های جاسوسی خود برای سازمان سیا اعتراف کرد. پاتیس برای پروژه کاسموس در اسدآباد همدان کار می‌کرد و جزئیات مربوط به شرکت‌های مجری پروژه‌های مخابرات، مشکلات جمهوری اسلامی در تولید نفت و کیفیت ارتباط مخابراتی در مناطق نفتی را در اختیار سازمان سیا قرار می‌داد.^۲

■ انحلال سازمان مجاهدین انقلاب اسلامی

مهر ۱۳۶۵ سازمان مجاهدین انقلاب اسلامی منحل شد. این سازمان اوایل سال ۱۳۵۸ در پی رهنمود امام(ره) مبنی بر اتحاد گروه‌های مبارز اعلام موجودیت کرد. هفت گروه^۳ (منصورون^۴، امت واحده^۵، موحدین، فلاح، بدر، توحیدی صف و توحیدی خلق) با صدور بیانیه‌ای اتحاد خود را در قالب تشکیلی با عنوان «سازمان مجاهدین انقلاب اسلامی» اعلام کردند. اعضای سازمان پس از مدتی دچار اختلاف نظر شدند^۶ و از امام(ره) درخواست کردند نماینده‌ای در آن سازمان تعیین کند. بهار ۱۳۵۸، امام خمینی با بروز اختلافات و با درخواست خود سازمان، دو نماینده برای حل اختلافات در سازمان معرفی کردند؛ استاد مطهری که مسائل سیاسی سازمان با وی بود و آیت‌ا... راستی کاشانی که در مسائل فقهی با وی مشورت می‌شد. پس از شهادت استاد مطهری، اختلاف برخی اعضا با آیت‌ا... راستی کاشانی در برخی مسائل از جمله حکم حزبی و فقهی بالا گرفت^۷ و کشمکش‌های چپ و راست در سازمان بیشتر شد. عده‌ای از نیروهای فعال این سازمان به توصیه نماینده

۱. روزنامه جمهوری اسلامی، ۶۵/۵/۱۹

۲. روزنامه جمهوری اسلامی، ۶۵/۷/۲۲

۳. این گروه‌ها در خصوص لزوم تشکیل حکومت اسلامی به رهبری امام خمینی، مبارزه مسلحانه و مخالفت با سازمان مجاهدین خلق به دلیل تغییر ایدئولوژی اشتراک نظر داشتند.

۴. از سال ۱۳۴۹ چند هسته مبارزاتی در شهرهای اهواز، خرمشهر و دزفول تشکیل شد. پس از بروز اختلاف در سازمان مجاهدین خلق در سال ۵۴، این هسته‌ها با هم متحد شدند و گروه منصورون را تشکیل دادند. از جمله بنیانگذاران این گروه، شهید غلامحسین صفاتی دزفولی، آقایان محسن رضایی، ذوالقدر و شمخانی هستند. (خبرگزاری فارس ۸۵/۱۲/۸)

۵. این گروه در سال ۱۳۵۵ و پس از اعلام تغییر ایدئولوژی سازمان مجاهدین خلق تاسیس شد. مهدی نیکدل، صادق نوروزی و بهزاد نبوی از اعضای اصلی این سازمان نظامی به حساب می‌آمدند. (موسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، <http://ir-3353psri.com/print.php?Page=ViewNews&NewsID=>

۶. اولین جرقه اختلاف بلافاصله پس از تشکیل سازمان بروز کرد که مهمترین آنها در مورد انتشار اطلاعیه‌ای به مناسبت روز کارگر و صدور بیانیه به مناسبت درگذشت دکتر علی شریعتی بود. عده‌ای هر نوع توجه به کارگر را ملهم از اندیشه‌های مارکیستی و در نتیجه التقاط می‌دانستند و با اطلاعیه دادن برای روز کارگر مخالف بودند. همچنین عده‌ای مرحوم شریعتی را التقاطی، منحرف و بدعت‌کار می‌دانستند و عده‌ای دیگر، وی را متفکری دردمند و مصلحی روشن‌بین معرفی می‌کردند. (محمدعلی‌زندى، سازمان مجاهدین انقلاب اسلامی، پژوهشکده باقرالعلوم، <http://pajooho.ir>)

۷. محمدعلی‌زندى، سازمان مجاهدین انقلاب اسلامی، پژوهشکده باقرالعلوم، <http://pajooho.ir>

امام (ره) مبنی بر ارجحیت کار حکومت اسلامی بر کار تشکیلاتی، از سازمان استعفا کردند و به عضویت سپاه درآمدند.^۱ در مقابل، جریان چپ سازمان، هواداران خود را از نهادهای فراخواند و خواهان استعفای آنها از نهادهای عضویت در سازمان شد.^۲ اختلافات درونی کار را به جایی رساند که آیت‌ا... راستی، مهر ۱۳۶۵ پذیرش استعفای خویش و انحلال سازمان را از امام درخواست کرد.^۳ با قبول این درخواست از طرف امام(ره)، عملاً فعالیت سازمان مجاهدین انقلاب اسلامی تعطیل شد.^۴

▪ ماجرای سید مهدی هاشمی

بیستم مهر ۱۳۶۵ سید مهدی هاشمی (برادر داماد و از افراد بانفوذ در بیت آقای منتظری) خود را تسلیم وزارت اطلاعات کرد. اوایل سال ۱۳۶۵ پس از آنکه نتایج تحقیقات در خصوص انتشار اوراق علیه یکی از نمایندگان مجلس، نقش مهدی هاشمی را در موارد مهمی همچون قتل مرحوم شمس‌آبادی آشکار کرد، وزیر اطلاعات وارد عمل شد. با کشف سرنخ‌های دیگری درباره فعالیت‌های مخفیانه و خانه تیمی مهدی هاشمی، وزیر اطلاعات با کسب تکلیف از امام(ره) دستور تخلیه خانه تیمی وی را صادر کرد. در این محل، انواع سلاح‌ها و مواد انفجاری و نیز اسناد و مدارک مهمی به دست آمد که گفته می‌شد متعلق به نهضت‌های آزادیبخش است که زیر نظر مهدی هاشمی (با حکم آقای منتظری) فعالیت می‌کند. پس از تاکید امام(ره) بر ضرورت دستگیری همه کسانی که به گونه‌ای با این خانه تیمی مرتبط بودند، وزیر اطلاعات به اداره اطلاعات قم دستور داد به مهدی هاشمی اطلاع دهد خود را به وزارت اطلاعات در تهران معرفی کند. بعد از چند روز تاخیر، مهدی هاشمی ۲۰ مهر خود را به وزارت اطلاعات معرفی کرد و تحویل بازداشتگاه شد.^۵ مهدی هاشمی با اقرار به جرائم خود^۶ به اعدام محکوم و حکم وی ششم مهر ۱۳۶۶ اجرا شد.

۱. عبدا... ذوالقدر، حسین زیبایی نژاد و محسن رضایی

۲. افرادی چون بهزاد نبوی، مصطفی تاج زاده، مرتضی الویری و هاشم آغاچری از این دسته بودند.

۳. با کمال احترام معروض می‌دارد، با اینکه در اطاعت از امر مکرر حضرت امام نسبت به نمایندگی در سازمان مجاهدین انقلاب اسلامی بحمد... تاکنون انجام وظیفه شده است و به لطف خداوند با توجه به نقطه نظرهای مبارک خطر ضعفهایی که ممکن بود از جانب منحرفین ایجاد شود برطرف شده است، ولی با اشتغالات درسی در حوزه و اطاعت از دیگر اوامر حضرت مستطاب عالی فرصت لازم برای ادامه نمایندگی آن حضرت در سازمان مذکور نیست. استدعای استعفا دارم. ضمناً چون در پیروی از فرمایشات حضرت‌عالی عده‌ای از اعضای محترم سازمان به جبهه رفته‌اند و عده‌ای عازم هستند، استدعای انحلال دارند. از خداوند منان صحت و طول عمر آن امام بزرگوار را مسئلت دارم. آیت‌ا... راستی کاشانی، ۶۵/۷/۱۲

۴. صحیفه امام، جلد ۲۰، ص ۱۳۹. اعضای سازمان در سال ۷۰ مجدداً به فکر سازماندهی نیروها افتادند. سازمان جدید با سازمان پیشین هر چند در نام اشتراک داشت، اما در عمل اختلافاتی ماهوی و بنیادین داشت.

۵. محمد محمدی ری شهری، سنجه انصاف، قم: دارالحدیث، ۱۳۸۶، صص ۱۰۶-۵۴

۶. اقرار به ساواکی بودن. لو دادن همانهایی که دستور به آن‌ها داده بود که شمس‌آبادی را ترور کنند. دعا به خانواده سلطنتی. دستور قتل جهان سلطان و مهدیزاده. دستور قتل شمس‌آبادی. دستور قتل صفرزاده. دستور قتل مهندس بحرینیان. دامن زدن به اختلاف سپاه و کمیته. دستور اختفاء مقادیر قابل توجهی اسلحه و مهمات و مواد منفجره. تحریک سپاه لنجان و سپاه‌های خمینی شهر، درچه و مبارکه به وحدت و ایستادن در مقابل سپاه اصفهان. جعل و نشر اوراقی به نام طلاب و فضایی افغانی علیه وزارت خارجه. جعل سند ساواکی بودن دکتر هادی و علیه بعضی روحانیون اصفهان. دستور قتل عباسقلی حشمت و دو فرزندش. انحلال سازمان نصر و درگیری و آدمکشی در آن. جعل اسناد دولتی. نگهداری اسناد طبقه‌بندی شده. چاپ و نشر دفتر و اعلامیه با عنوان‌های روحانیت بیدار علیه مسوولین نظام. (رنجنامه سید احمد خمینی، ص ۱۵)

آقای منتظری که از اقدامات مهدی هاشمی دفاع می‌کرد، پس از بازداشت وی ملاقات‌های خود را لغو کرد و حتی مسئولان رده اول کشور نیز امکان ملاقات با وی را نیافتند. این اقدام که در تعارض آشکار با دستور امام بود، موجبات تبلیغات و سوء استفاده بسیاری در داخل و زمینه مناسبی برای فضا سازی رسانه‌های بیگانه شد.^۱

▪ ماجرای مک فارلین (سفر مشاور امنیت ملی آمریکا به ایران)

دو روز مانده به ۱۳ آبان ۱۳۶۵ (سالروز تسخیر لانه جاسوسی) مجله الشراع لبنان از معامله تسلیحاتی ایران با آمریکا خبر داد. بر اساس این خبر، آمریکا (مک فارلین) مشاور امنیت ملی را نیز (چهارم خرداد ۱۳۶۵) به ایران فرستاده بود. زمینه‌های معامله را از چندی پیش یک دلال اسلحه به نام «منوچهر قربانی‌فر» یک ایرانی ساکن اروپا فراهم کرده بود.^۲ منوچهر قربانی‌فر پس از آنکه به مبلغ مد نظر خود در معامله دست نیافت، موضوع را به بیت آقای منتظری اطلاع داد. سید مهدی هاشمی هم که نفوذ زیادی در بیت ایشان داشت، خبر را در اختیار نشریه الشراع قرار داده بود.^۳ به درخواست امام، رئیس وقت مجلس شورای اسلامی موضوع را برای مردم تشریح کرد.^۴ آقای هاشمی رفسنجانی ۱۳ آبان در اجتماع مردم گفت: نمایندگان آمریکا بدون اطلاع مقامات ایرانی وارد کشور شده بودند و هیچ ملاقاتی با آنها صورت نگرفت.^۵

۱. محمد محمدی ری شهری، همان، ص ۱۰۷

۲. چند آمریکایی از جمله «ویلیام باکلی»_ رئیس سیا در بیروت_ در تاریخ ۱۶ مارس ۱۹۸۴ رپوده شدند و تلاش‌های نیروهای سیاسی و امنیتی آمریکا برای یافتن و آزاد کردن آنها ناکام ماند. با ناتوانی آمریکا در حل این مشکل و شکست سوریه در حل بحران، توجه مقامات آمریکایی به ایران جلب شد. (فارس نیوز، ۱۷ آبان ۹۵) فارس نیوز، ۱۷ آبان ۹۵

۳. به نقل از آقای هاشمی رفسنجانی، ایسنا، ۴ خرداد ۱۳۹۴

۴. "یکی از هواپیماهایی که برای ما اسلحه می‌آورد، از یکی از کشورهای اروپایی اجازه عبور گرفت که وارد بشود و اسلحه‌اش را در فرودگاه مهرآباد پیاده کند که البته قطعات آن اسلحه، بعضی از نیازهای پیچیده ما بود و کسانی که به عنوان خدمه هواپیما اجازه ورود گرفته بودند پنج نفر بودند، خلبان و کمک خلبان و همین‌هایی که معمولاً در هواپیما هستند. اسامی ایرلندی هم به ما داده بودند. وقتی که هواپیما وارد فرودگاه مهرآباد شد به ما اطلاع دادند که این آقایانی که از هواپیما پیاده شدند می‌گویند، ما آمریکایی هستیم و برای مسئولان کشور شما از آقای ریگان و مسئولان آمریکا پیام آورده‌ایم. ما فوری با دوستان خودمان جلسه تشکیل دادیم و گفتیم این آقایان را در فرودگاه توقیف کنید تا ببینیم مسئله اینها چیست؟ هواپیمایشان را به پایگاهی منتقل کردیم و آنها را هم نگه داشتیم. سه ساعت و نیم در فرودگاه معطل شدند تا ما توانستیم تصمیم بگیریم و خدمت امام این مسئله را عرض کردیم. امام فرمودند که: «با اینها صحبت نشود، پیامشان را هم نگیرید و ببینید که اینها چه می‌گویند و برای چه کاری به ایران آمده‌اند.» آنها را به هتل منتقل کردیم و در هتل گفتند: پیام آوردند که آقای ریگان برای مسئولان کشور شما هدیه فرستاده‌اند. برای هر یک از ما یک قبضه اسلحه کمری هدیه آوردند و پیام را هم در ملاقات حضوری به شما می‌گوییم و یک عدد کیک صلیبی آوردند که این کلید فتح روابط است. این را ما نمی‌دانستیم. این هم، جزء رموز است. بچه‌ها که خیلی گرسنه بودند و در فرودگاه و در هتل و اینجاها معطل شده بودند. کیک آنها را گرفته بودند و خورده بودند و دیگر چیزی نماند که به دست ما برسد. ما گفتیم که در آمریکا اسلحه‌های بالاتر از اینها را داریم. ما آنجا هارپون، فینیکس، هاگ و غیره داریم، شما کلت برای ما می‌فرستید. ما اصلاً کسی را قبول نمی‌کنیم و حرفی هم با کسی نداریم. پیام کسی را هم قبول نمی‌کنیم. شما باید جواب بدهید که چطور قاچاقی وارد ایران شدید. پاسپورت‌های آنها را گرفتیم. خلاصه هدف اینها در اصل این بود که ببینند به تعبیر خودشان، آن سردی روابطی که بین ایران و آمریکا درست شده، این دریای یخ و این اقیانوس منجمد را ذوب بکنند، و خواهش و التماس که یکی از مسئولان کشور ما بپذیرد آقای رئیس مجلس بپذیرند. وقتی که پاسخ منفی را دریافت کردند، گفتند: پس نخست وزیر بپذیرند، با این درخواست آنها نیز مخالفت شد. آقای مک‌فارلین ادعایی، عصبانی شده بود و گفته بود شماها چقدر دیوانه هستید. شانس در خانه شما آمده و مشکلات شما را آمدیم حل بکنیم، فضای شما در تصرف هواپیماهای عراق است و چه و چه، ما آمدیم این مشکلات شما را حل بکنیم، شما اینطوری با ما رفتار می‌کنید؟ پنج روز به صورت توقیف در هتل ماندند و وحشت اینها را فرا گرفته بود و بعد هم به ما اطلاع دادند که نیروهای واکنش سریع آمریکا به حال آماده باش درآمده‌اند. بالاخره بعد از ۵ روز آنها را مرخص کردیم، عصبانی بودند؛ هواپیمایشان را هم به آنها دادیم." (روزنامه جمهوری اسلامی، ۶۵/۸/۱۴)

۵. هاشمی رفسنجانی سال‌ها بعد در این خصوص اظهار داشت: "آمریکایی‌ها در آن موقع که این اتفاق افتاد، فهمیده بودند که ما در جنگ نمی‌بازیم و وضع عراق در میدان جنگ، خوب نیست. چون تا آن زمان از عراق حمایت کرده بودند، می‌خواستند به ما نزدیک شوند تا بعد از جنگ برنده باشند. فردی به نام آقای

در آمریکا نیز مک فارلین و دیگر مقامات آمریکایی حضور هیئت خود را در ایران تکذیب کردند، ولی با افزایش فشار رسانه‌ها به واقعیت اعتراف کردند. نکته مهم این بود که دولت آمریکا بر خلاف ممنوعیت سنا، پول فروش تسلیحات به ایران را به طور پنهانی به ضد انقلابیون نیکاراگوئه موسوم به کنترا می‌داد تا حکومت سانديسیت‌ها را سرنگون کنند. این رسوایی برای آمریکایی‌ها گران تمام شد و کاخ سفید را با بحران عظیم داخلی و بین‌المللی مواجه کرد: نادیده گرفتن سیاست تحریم تسلیحاتی ایران، تنش بین مراکز تصمیم‌گیری و استعفا و حتی خودکشی مقامات دخیل در این طرح، اعتبار ایالات متحده را در هم شکست؛ ضمن اینکه افشای این ماجرا سبب بروز تنش در روابط عراق و آمریکا شد.^۱

■ عرصه اقتصادی

■ کاهش شدید در آمد نفتی

جنگ نفتکش‌ها با عملیات رمضان و حمله عراق به جزیره خارک شروع شد. پس از ناکامی نخست عراق در حمله به خارک در سال‌های ۱۳۶۱ و ۱۳۶۲ دور جدیدی از حملات عراق از سال ۱۳۶۳ آغاز شد، اما آنچه مورد نظر عراق بود در سال ۱۳۶۵ تحقق یافت. عراق با حمله به نفتکش‌ها و تاسیسات نفتی، صادرات ایران را هدف گرفت. به موازات حمله به نفتکش‌ها در مقایسه با سال قبل، قیمت نفت نیز به طور بی‌سابقه‌ای کاهش یافت؛ درآمد ارزی ایران در این سال فقط شش میلیارد دلار بود که بخش اعظم آن برای ادامه جنگ استفاده شد.^۲

قربانی‌فر که در زمان شاه با بعضی از آمریکایی‌ها ارتباط داشت، با بعضی‌ها در داخل شرکت داشتند، با هم کار می‌کردند، رفیق بودند و ارتباط خانوادگی داشتند. بعد از کودتای نوژه که دستش در کودتا کشف شد، فرار کرد و به آمریکا رفت. در آنجا به دنبال بازار سیاه اسلحه رفت و از جاهای مختلف اسلحه پیدا می‌کرد و به ما می‌فروخت. رابطش مشاور آقای موسوی، آقای محسن کنگرلو، بود که مشاور امنیتی بود. آمریکایی‌ها فهمیدند که ما سلاح‌ها را چندبرابر قیمت در بازار سیاه می‌خریم. به آقای قربانی‌فر گفتند: چرا ایرانی‌ها از بازار سیاه با چندبرابر قیمت سلاح می‌خرند؟ بیایند از خود ما بخرند. نامه‌ای هم نوشتند. نامه را قربانی‌فر نوشته بود و به آقای کنگرلو داد. همه در جریان بودیم. ما به عنوان رئیس مجلس، رئیس‌جمهور، رئیس قوه قضائیه، نخست‌وزیر و حاج‌احمد آقا اطلاع داشتیم و امام هم با واسطه در جریان بودند. اگر اتفاقی می‌افتاد، خودمان می‌رفتیم و به امام توضیح می‌دادیم. مدتی این‌گونه بود، مثلاً چند فروند تاو می‌گرفتیم. ... آقای قربانی‌فر اینها را خرید. آمریکایی‌ها هم می‌دادند. چندبار برای ما آوردند و ما هم تلاش کردیم و آمریکایی‌ها را در لبنان پیدا کردیم. گروه خاصی آمریکایی‌ها را گروگان گرفته بودند و ما از طریق حزب... آنها را شناختیم. باید به آنها پول می‌دادیم، حزب... هم کمک می‌کرد گروگان‌ها را آمریکایی‌ها پس می‌گرفتند، در مقابل، یک محموله هم می‌رسید. مدتی ادامه داشت و اعتمادی جذب شده بود که آنها سلاح‌ها را داده بودند و بعضی از مشکلات ما هم حل شده بود. مدتی که گذشت، توسط آقای قربانی‌فر پیغام داده بودند که چرا جزئی جزئی باشد؟ بیایید یک قرارداد کلی ببندیم تا نیازهای تسلیحاتی شما را بدهیم. گفته بودند هیأتی را می‌فرستیم. در جلسه سران مطرح کردیم و موافقت شد. آنها نگفته بودند هیأت به ریاست مک‌فارلین که موقعیت ممتازی داشت، می‌آید. ما فکر کردیم یک هیأت تجاری است. ... هیأت آمد و در فرودگاه نیروهای ایرانی فهمیدند که مک‌فارلین رئیس آنهاست. طول کشید تا به ما اطلاع دادند و ما هم جلسه تشکیل دادیم و به امام گفتیم که مک‌فارلین در هیأت هست، چه کار کنیم؟ ایشان گفتند: حالا که آمدند، نمی‌شود برگردانید. منتها برایش تشریفات آن‌گونه قائل نشوید و در مقرهایی که برای میهمانان عالی‌رتبه داریم، نبرید و به هتل ببرید و شما هم ملاقات نکنید، یعنی هیچ‌کس از سران با آنها ملاقات نکند. ولی افراد وارد را برای مذاکره بفرستید. سه روز در هتل مذاکره کردند که آقای وردی‌نژاد از اطلاعات سپاه و آقای دکتر هادی از مجلس مأمور شدند تا مذاکره کنند. اشکالاتی در مذاکرات بود. چون آسان نیست که همه مسائل را در یک جلسه بتوان حل کرد. به جایی رسیدند و آنها رفتند. (ایسنا، ۴ خرداد ۱۳۹۴)

۱. صادق سلیمی بنی، تاکتیک «چماق و شیرینی» و «فشار و دیپلماسی» ایالات متحده در ماجرای «ایران گیت»، فصلنامه رواق اندیشه، شماره ۲۳، ۸۸/۸/۵

۲. پایگاه تخصصی و اطلاع‌رسانی دفاع مقدس، مروری بر جنگ نفتکش‌ها، <http://www.fatehan.ir/page.aspx?pid=۳۱۶>

■ عرصه اجتماعی

■ اولین سرشماری نفوس و مسکن بعد از انقلاب اسلامی

چهارمین سرشماری عمومی نفوس و مسکن در کشور و اولین سرشماری عمومی نفوس و مسکن بعد از پیروزی انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۳۶۵ اجرا شد. عملیات سرشماری به طور همزمان در همه مناطق کشور از ۱۶ تا ۳۰ مهر ۱۳۶۵ اجرا شد. بر اساس نتایج این سرشماری، جمعیت کشور در سال ۱۳۶۵ حدود ۴۹ میلیون و ۵۰۰ هزار نفر بود.^۱

■ تشکیل شورای عالی عشایر ایران

به منظور سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و هماهنگی بین دستگاه‌های اجرایی به منظور رسیدگی به وضع جامعه عشایر کوچ‌نشین ایران، شورای عالی عشایر ایران نهم مهر ۱۳۶۵ تشکیل شد. قرار بود این شورا به ریاست نخست‌وزیر و عضویت وزرای کشور، جهاد سازندگی، برنامه و بودجه، آموزش و پرورش، کشاورزی و دبیر شورای عالی و دو تن از صاحب‌نظران و خبرگان عشایری (به انتخاب اعضا) به امور عشایری کشور رسیدگی کند.^۲ پس از اصلاح قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، معاون اول رئیس‌جمهور جایگزین نخست‌وزیر شد.

عشایر در ۲۹ استان پراکنده‌اند و به غیر از استان کردستان، سایر استان‌ها دارای جمعیت عشایری هستند. در بین استان‌های کشور، فارس با بیش از ۱۴۱ هزار نفر بیشترین سهم جمعیت عشایر کشور یعنی حدود ۱۲ درصد را در خود جای داده است. پس از فارس، کرمان، سیستان و بلوچستان و خوزستان قرار دارند. استان‌های قزوین و قم نیز کمترین جمعیت عشایری کشور را در خود جای داده‌اند.^۳

■ قهرمانی والیبال جانبازان

تیم والیبال نشسته ایران تابستان ۱۳۶۵ با پیروزی بر انگلستان، چکسلواکی و هلند، دومین سال پیاپی به مقام قهرمانی جهان دست یافت.^۴

۱. <https://www.amar.org.ir>

۲. <http://rc.majlis.ir/fa/law/show/۱۰۹۶۱۴>

۳. پایگاه اینترنتی سازمان امور عشایر ایران، <http://ashayer.ir>

۴. روزنامه جمهوری اسلامی، ۶۵/۵/۱

■ عرصه دفاع مقدس

■ عملیات‌های فتح^۱

سلسله عملیات‌های فتح برای نفوذ و ضربه در عمق جبهه و خاک دشمن طراحی شد. نخستین قدم، اجرای عملیات فتح ۱ در منطقه کرکوک کردستان عراق بود. سپاه پاسداران انقلاب اسلامی با تشکیل قرارگاه رمضان و همکاری با اتحادیه میهنی کردستان عراق، به برنامه‌ریزی حرکت‌های نامنظم در داخل خاک عراق پرداخت.

عملیات	زمان	جزئیات
فتح ۱	۲۰ و ۱۹ مهر	عملیات با هدف وارد کردن خسارت در عمق و ممانعت از تمرکز قوای عراق در جبهه‌ها، در منطقه کرکوک در جبهه شمال غرب اجرا شد. در این عملیات با توجه به خطرناک و حساس بودن طرح، بزرگ‌ترین بستر همیاری نیروهای ایرانی و معارضان عراقی مهیا شد. انهدام مقر سازمان امنیت عراق و عناصر ضد انقلاب سازمان منافقین خلق ایران از مهم‌ترین دستاوردهای این عملیات بود.
فتح ۲	۴ آبان	عملیات به منظور انهدام تاسیسات صنعتی عراق در شهر «دوکان» کردستان عراق صورت گرفت. نیروهای قرارگاه «رمضان» سپاه پاسداران انقلاب اسلامی با همکاری معارضان کرد عراقی و اجرای آتش سنگین، توانستند مرکز تاسیساتی برق ۳۵۰ مگاواتی سد دوکان را با کمترین لطمات نیروهای خودی منهدم کنند.
فتح ۳	۲۴ آبان	عملیات با هدف ضربه به مراکز پشتیبانی و عقبه دشمن در منطقه زاخو- دهوک به صورت هجومی اجرا شد.
فتح ۴	۲۲ بهمن	عملیات در دو مرحله در عمق ۷۰ کیلومتری استان اربیل عراق و با هدف انهدام عقبه ستادی و لشکری دشمن اجرا شد. اجرای آتش روی مقر سپاه پنجم عراق در دیانا، انهدام سازمان اطلاعات و مرکز پلیس و دو پایگاه نظامی عراق در دیانا، زیر آتش قرارگرفتن ساختمان‌های اداری و دولتی شهر قضاصدیق و وارد آمدن خسارت به پادگان و مرکز پلیس و تاسیسات برق روانداز از نتایج عملیات بود.

■ عملیات‌های کربلا^۲

به دنبال عملیات غافلگیر کننده والفجر ۸ و تصرف شهر استراتژیک فاو، موازنه سیاسی- نظامی به نفع جمهوری اسلامی تغییر کرد. در این اوضاع، رژیم عراق با به کارگیری استراتژی دفاع متحرک، کوشید بخش‌هایی از خاک ایران را تصرف کند. ادامه چنین وضعی، عواقب وخیمی در پی داشت. بر همین اساس، مقابله با استراتژی دشمن در دستور کار قرار گرفت.

عملیات	زمان	جزئیات
کربلا ۱	۹ تا ۱۹ تیر	عملیات موفق کربلا ۱ یک، پایانی بر استراتژی دفاع متحرک عراق بود. منفعل کردن سیاست تهاجمی عراق، هدف عمده‌ای بود که نیروها توانستند به آن دست یابند. سرعت عمل، حفاظت عملیات، فریب دشمن و تناسب نیروها با طرح عملیات از جمله عوامل موثر در این عملیات بود. در این عملیات، شهر مهران و روستاهای اطراف آن آزاد شد. هم چنین عقبه دشمن از جمله شهرهای بدره و زرباطیه در تیررس قوای خودی قرار گرفت.

۱. پایگاه تخصصی و اطلاع رسانی دفاع مقدس، <http://www.fatehan.ir/page.aspx?pid=142>

۲. همان

عملیات کربلای دو در دو محور شمالی و جنوبی در منطقه حاج عمران طرح ریزی شد. تعدادی از نیروهای جهاد سازندگی برای ایجاد خاکریز و مواضع پدافندی مناسب برای رزمندگان چند روز قبل از عملیات وارد عمل شدند. از جمله ویژگی‌های مهم این عملیات حضور یک گردان از اسیران داوطلب عراقی در زیر مجموعه تیپ ۹ بدر است که اولین بار در طول جنگ این اتفاق افتاد ^۱ . محمود کاوه فرمانده لشکر ویژه شهدا در این عملیات به درجه رفیع شهادت رسید.	۱۰ شهریور	کربلای ۲
این عملیات با هدف انهدام سکوهای نفتی البکر و الامیه اجرا شد و هدف آن کاهش توان اقتصادی و نظامی دشمن بود که نتایج بسیار خوبی بر جای گذاشت.	۱۱ تا ۱۳ شهریور	کربلای ۳
غواص‌های خودی به درون آب رفتند و به سمت خط دشمن حرکت کردند. نیروهای دشمن که کاملاً آماده و هوشیار بودند، ضمن پرتاب منور، با تیربار و خمپاره به سمت غواص‌ها شلیک کردند. هر چند عملیات منجر به شکسته شدن خطوط پدافندی مستحکم دشمن شد، اما اجرای انبوه آتش دشمن، عملیات را مختل کرد. آگاهی عراق از مکان و زمان عملیات که بیشتر مرهون اطلاعاتی بود که آمریکا به تلافی ماجرای مک فارلین در اختیار عراق قرار داده بود و نیز تجربه دشمن از عملیات فاو، امکان مقابله را برای آنها فراهم کرد.	۳ تا ۵ دی	کربلای ۴
ناکامی عملیات کربلای ۴، اجرای عملیاتی دیگر را ضروری کرد. عملیات کربلای ۵ با اجرای چندین عملیات محدود که بعدها عملیات تکمیلی نام گرفت، کامل شد. تثبیت و ترمیم خطوط پدافندی نیروهای ایران، عبور از موانع نفوذ ناپذیر دشمن در شرق بصره و تضعیف موقعیت سیاسی و نظامی عراق، لحاظ کردن دیدگاه ایران در قطعنامه ۵۹۸ و پیشروی در جزیره شلمچه از دستاوردهای کربلای ۵ بود. با تضعیف موقعیت سیاسی و نظامی عراق، حملات گسترده این کشور به مراکز اقتصادی، صنعتی و مسکونی ایران بار دیگر آغاز شد. در این عملیات بزرگ و طولانی که با سنگین‌ترین و بیشترین پاتک‌های دشمن همراه بود، چندین فرمانده شاخص از جمله حسین خرازی فرمانده لشکر ۱۴ امام حسین به شهادت رسیدند.	۱۹ دی تا پایان سال ۶۵	کربلای ۵
عملیات کربلای ۶ به منظور کاهش فشار دشمن در جنوب، چهار روز پس از کربلای ۵ اجرا شد. دشمن در این عملیات با بمباران وسیع شیمیایی منطقه عملیاتی، سعی در جلوگیری از پیشروی نیروهای ایرانی داشت. هر چند در این عملیات هدف‌های پیش‌بینی شده تامین نشد، ۴۰ کیلومتر مربع از خاک میهن آزاد و پشتیبانی از عملیات کربلای ۵ در منطقه شلمچه با موفقیت انجام شد.	۲۳ دی	کربلای ۶
در کربلای ۷ چند منطقه از حاج عمران و ارتفاعات مهمی در منطقه عملیاتی از وجود دشمن بعثی پاک شد. مردم کردستان عراق در این عملیات با نیروهای ایرانی همکاری و تسهیلاتی برای نفوذ به عمق خاک عراق در این ناحیه فراهم کردند. همچنین برخی شیعیان عراقی رانده شده از آن کشور هم تحت عنوان تیپ ۹ بدر در کنار رزمندگان ایران علیه رژیم بعثی عراق جنگیدند.	۱۲ اسفند	کربلای ۷

۱. تیپ ۹ بدر تشکیلی از نیروهای مجاهد و ارتشیان عراقی است که از شروع جنگ تحمیلی و یا در طول آن با هجرت یا پناهنده شدن به ایران، در کنار نیروهای سپاه پاسداران شروع به فعالیت کرده‌اند.

▪ مرحله سوم و چهارم جنگ شهرها

بعد از فتح فاو، حملات هوایی و موشکی عراق به شهرها و روستاهای ایران از فروردین ۱۳۶۵ از سر گرفته شد. ایران ناگزیر بار دیگر دست به مقابله به مثل زد. بدین ترتیب، دوباره جنگ شهرها آغاز شد و تا ۱۰ دی ادامه یافت. نیروهای رژیم بعث در مرحله دیگری از جنگ شهرها از ۱۹ دی ۱۳۶۵ (همزمان با اجرای عملیات کربلای ۵) شهرهای ایران را هدف حمله قرار دادند. ایران نیز در واکنش به این اقدام، موشک اسکاد خود را به سمت بغداد پرتاب کرد. با صدور بیانیه دبیرکل سازمان ملل در ۱۰ اسفند ۱۳۶۵ جنگ شهرها در این مرحله به پایان رسید.^۱

▪ اعزام قوای یکصد هزار نفری محمد رسول... (ص) به جبهه های جنگ

ورزشگاه آزادی تهران دوازدهم آذر ۱۳۶۵ شاهد حضور دهها هزار رزمنده بسیجی از همه کشور بود. این جمعیت با تجمع در ورزشگاه آزادی و سپس رژه در برخی از خیابانهای تهران، به جبههها اعزام شدند.^۲

▪ جمع بندی

ماجرای مهم مک فارلین یا رسوایی ایران - کنترا در هشتمین سال انقلاب اسلامی رخ داد. این موضوع که بیانگر سیاست نفاق و تزویر ایالات متحده در برخورد با جمهوری اسلامی ایران بود، بر موقعیت این کشور در بین متحدان جهانی و منطقه‌ای اش تاثیر گذاشت. آمریکا که علنا به دنبال تقابل با ایران بود، مخفیانه تلاش می کرد باب گفتگو و مذاکره را با مقامات کشور باز کند. ناکامی در این خصوص و افشای موضوع، هیئت حاکمه آمریکا را در عرصه داخلی و خارجی با مشکل مواجه کرد. ماجرای سید مهدی هاشمی از افراد با نفوذ بیت آقای منتظری از مسائل مهم دیگری بود که نقش مهمی در تضعیف موقعیت آقای منتظری داشت. کاهش درآمد نفتی ایران به علت حملات عراق به پایانه‌های نفتی ایران هم چالش بزرگی برای اقتصاد کشور بود، اما ایران توانست از این دوران سخت عبور کند. در سال ۱۳۶۵ اشتیاق جوانان برای حضور در جبهه‌های جنگ همچنان استمرار داشت و به پشتوانه این اشتیاق، موفقیت‌هایی در عرصه دفاع به دست آمد.

۱. مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس به نقل از حمیدرضا شاه آبادی، پژوهشی درباره تهران و دفاع مقدس، صص-۹۲-۹۵

۲. روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۳/۹/۱۳۶۵